

Odborné vyjadrenie na opatrenie na osobu RSDr. Vasila Biľaka a jeho verejného pôsobenia v období vlády komunistického režimu

1) Pôsobenie Vasila Biľaka ako verejného činiteľa a člena komunistickej strany v období rokov 1948 až 1989.

Vasil Biľak sa narodil 11. augusta 1917 v obci Krajná Bystrá pri Svidníku, bol rusínskeho pôvodu. Jeho rodina mala pôvodné priezvisko Gula. V 30. rokoch sa vyučil za krajčírca a neskôr pracoval ako krajčírsky pomocník. Už v mladosti sympatizoval s myšlienkami komunistického hnutia, do KSČ vstúpil už v roku 1945.^a V jej aparáte pracoval od roku 1948, pričom najvyššie stranické funkcie dosiahol v druhej polovici 60. rokov a potom najmä v období po okupácii 21. augusta 1968. V rokoch 1951 – 1953 študoval na Ústrednej politickej škole v Prahe, v roku 1953 krátko bol vedúcim ideologického oddelenia ÚV KSS. V rokoch 1954 – 1989 bol členom ÚV KSČ. V rokoch 1953 – 1956 pôsobil na východnom Slovensku ako tajomník pre ideológiu a priemysel KV KSS v Prešove a v rokoch 1956 – 1958 ako vedúci tajomník KV KSS Prešov. V rokoch 1958 – 1960 pôsobil v Bratislave ako poverenik pre školstvo a kultúru, v rokoch 1960 – 1962 bol podpredsedom Slovenskej národnej rady a od roku 1962 do januára 1968 bol tajomníkom pre ideológiu ÚV KSS. Následne v období roku 1968 bol od januára do augusta 1. tajomníkom ÚV KSS, od jesene 1968 potom pôsobil ako tajomník ÚV KSČ pre ideológiu a medzinárodné vzťahy. V týchto funkciách zostal až do roku 1988. Od apríla 1968 bol členom najvyššieho stranického orgánu, predsedníctva ÚV KSČ, až do roku 1988.

V období 50. rokov patril medzi funkcionárov, ktorí nijako nevybočili zo straníckej línie. Výraznejšie sa zviditeľnil počas práce v štruktúrach prešovského KV KSS v čase, kedy tu prebiehala násilná kolektivizácia a zároveň aj spriemyselňovanie tohto regiónu. V období 60. rokov sa postupne dostal do okruhu Dubčekových spolupracovníkov a mal zásluhy na procese uvoľnenia politického režimu na Slovensku. Pomohol aj pri výmene stranického vedenia v januári 1968, kedy bol namiesto Antonína Novotného dosadený na pozíciu 1. tajomníka ÚV KSČ Alexander Dubček. V priebehu roku 1968 sa však Biľak zaradil k tým stranickým funkcionárom, ktorí sa označovali ako tzv. zdravé sily^b, v skutočnosti to boli komunisti úzko spolupracujúci a kolaborujúci so Sovietskym zväzom s cieľom zastaviť demokratizačný proces „socializmu s ľudskou tvárou“ v Československu. Vasil Biľak prešiel na pozície „zdravých síl“ potom, ako začali lídri krajín Varšavskej zmluvy^c na čele so Sovietskym zväzom kritizovať demokratizačné kroky nového (Dubčekovho) stranického vedenia. V priebehu mája – júla 1968 sa Biľak stal kritikom demokratizačných opatrení v KSČ, tajne a konšpiratívne sa stretával s predstaviteľmi ZSSR a na stretnutiach denuncoval svojich reformne orientovaných kolegov. Zároveň pomáhal organizovať tzv. zdravé sily s cieľom zastaviť demokratizačný proces a likvidovať niektoré jeho vymoženosti ako bolo napr. odstránenie cenzúry.

Kolaborácia Vasila Biľaka vyvrcholila v auguste 1968 podpísaním tzv. pozývacieho listu, ktorým Sovietski zamýšľali legitimizovať pred svetovou verejnosťou aj československým obyvateľstvom pripravovanú okupáciu Československa z 21. augusta 1968. Následne mal byť Biľak jedným z popredných predstaviteľov novej tzv. robotnícko-roľníckej vlády, ktorú mali

---

^a niektoré zdroje uvádzajú že už v roku 1944 v priebehu SNP.

^b Termínom zdravé sily označovali protireformných komunistov na svojich stretnutiach predstavitelia komunistických strán štátov Varšavskej zmluvy, ktorí tlačili na zastavenie demokratizačných reforiem v Československu.

^c Myslené štáty ktoré sa neskôr podieľali na okupácii: Sovietsky zväz, Nemecká demokratická republika, Poľsko, Maďarsko a Bulharsko. Albánsko a Rumunsko, hoci boli členmi Varšavskej zmluvy sa okupácie, ako ani rokovaní v priebehu roku 1968 nezúčastnili.

tvoriť kolaboranti. Táto však nebola ustanovená vďaka masovému spontánnemu odporu obyvateľstva proti okupácii. Na moskovských rokovaníach sa stal pre Sovietov jedným z prostriedkov nátlaku na čs. delegáciu, aby podpísala moskovské protokoly, teda de facto kapitulantskú dohodu znamenajúcu odstránenie niektorých demokratizačných opatrení a prvý krok k normalizácii. Po okupácii prešiel Biľak k otvorenej spolupráci s okupačnou mocou, vďaka ktorej sa dostal v priebehu roku do najvyšších stranických funkcií a stal sa tajomníkom pre ideológiu a medzinárodné vzťahy ÚV KSČ, čo bola po prvom (neskôr generálnom) tajomníkovi najvyššia stranická pozícia. Z tejto pozície riadil čistku v KSČ v rokoch 1969 – 1970, ktorá priniesla masovú diskrimináciu tisícov ľudí. Zároveň pripravoval ideologické základy normalizácie, ktoré boli zhrnuté v diele *Poučenie z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ*. Na pozícii hlavného stranického ideológa zostal až do roku 1988. **Z ním presadzovanej ideologickej línie pramenilo odstránenie výdobytkov demokratizačného procesu, znovunastolenie nedemokratického režimu, posilnenie jeho totalitných prvkov a z nich vyplývajúce systematické porušovanie ľudských a občianskych práv a náboženských slobôd, ako aj rozsiahle perzekúcie skutočných či domnelých odporcov tohto režimu.**

2) Tzv. „zločiny režimu založeného na komunistickej ideológii“ páchané na Slovensku, resp. v bývalej ČSSR a úloha funkcionárov komunistickej strany.

Vo všeobecnosti možno zločiny komunistického režimu charakterizovať v súlade so znením zákona č. 125/1996 Z. z. o nemorálnosti a protiprávnosti komunistického systému, ktorý tento režim a jeho zločiny definuje. Podľa tohto zákona Komunistická strana Československa a jej odnož Komunistická strana Slovenska sú zodpovedné za spôsob vlády v našej krajine v rokoch 1948-1989, a to najmä za cieľavedomé ničenie tradičných hodnôt európskej civilizácie, národných a náboženských práv, za úmyselné porušovanie ľudských práv a slobôd, za justičné zločiny vykonané v politických procesoch, za teror vykonávaný proti nositeľom iných názorov, než aké zodpovedali učeniu marxizmu-leninizmu, za devastáciu hospodárstva, za zničenie tradičných princípov vlastníckeho práva, za zneužívanie výchovy, vzdelávania, vedy a kultúry na politické a ideologické účely.

V súlade so znením zákona možno konštatovať, že komunistický režim a tí, ktorí ho aktívne presadzovali, nedával občanom možnosť slobodne vyjadriť politickú vôľu, nútil ich verejne vyhlasovať svoj súhlas aj s tým, čo považovali za klamstvo a za zločin, a to prenasledovaním alebo hrozbou perzekúcie voči nim samotným i rodinám a blízkym, porušoval základné princípy demokratického právneho štátu, medzinárodné zmluvy aj svoje vlastné zákony, zneužíval na prenasledovanie občanov mocenské nástroje, a to najmä:

- popravoval, vraždil a žalároval ich vo väzniciach a táborech nútených prác, pri vyšetrovaní a v dobe žalárovania používal brutálne metódy vrátane fyzického a psychického mučenia;
- zraňoval a usmrcoval občanov pri pokusoch o útek do cudziny;
- násilne zadržoval predstaviteľov, členov cirkví alebo náboženských spoločností v sústredovacích táborech alebo im inak obmedzil ich osobnú alebo majetkovú slobodu;
- násilne vystaňoval občanov v akcii B;
- zabraňoval im v práve slobodne vycestovať do zahraničia a taktiež vrátiť sa späť do svojej vlasti;
- zneužíval ich na výkon vojenskej služby v Pomocných technických práporoch na neobmedzenú dobu;

- na dosiahnutie svojich cieľov neváhal páchať zločiny, umožňoval ich beztrestné páchanie a poskytoval neoprávnené výhody a ochranu tým, ktorí sa na zločinoch a perzekúciách podieľali;
- spojil sa s cudzou mocnosťou a od roku 1968 udržiaval uvedený stav pomocou okupačných vojsk;
- dlhodobo prenasledoval občanov vedených na osobitných zoznamoch („čierne listiny“) spolu s ich rodinnými príslušníkmi.

Za zločiny tohto režimu nesú zodpovednosť najmä poprední komunistickí stranícki funkcionári, ktorí boli členmi vrcholových orgánov na celoštátnej aj regionálnej úrovni, ktorí prijímali a realizovali stranícke rozhodnutia vedúce k páchaniu zločinov a systematickému potláčaniu ľudských práv a náboženských slobôd.

3. Podiel Vasila Biľaka ako verejného činiteľa alebo člena a funkcionára komunistickej strany na zločinoch komunistického režimu.

V prípade komunistických funkcionárov možno posudzovať predovšetkým mieru ich zodpovednosti za zločiny ktoré boli v rokoch 1948 – 1989 spáchané. Vasil Biľak mal ako popredný stranický funkcionár výraznú mieru zodpovednosti za mnohé zločiny komunizmu. V 50. rokoch ako stranický funkcionár bol členom KSČ, ktorá sa dopúšťala práve v 50. rokoch najväčších zločinov vrátane justičných vrážd. V druhej polovici 50. rokov bol vedúcim tajomníkom KV KSS v Prešove v období, kedy tam prebiehala násilná kolektivizácia. Najväčšiu mieru zodpovednosti nesie Biľak za skrytú a neskôr otvorenú kolaboráciu so Sovietskym zväzom ako hlavnou okupačnou mocnosťou^d v priebehu roku 1968 a následne po okupácii prakticky až do svojho odchodu z politiky ako popredný stranický funkcionár a hlavný ideológ normalizačnej KSČ.

Najnegatívnejšie sa následky jeho kolaborácie so ZSSR prejavili v priebehu roku 1968, kedy Biľak na tajných stretnutiach s predstaviteľmi Sovietskeho zväzu týchto upozorňoval na „hrozbu kontrarevolúcie“ v Československu a dával Sovietom také informácie o prebiehajúcom demokratizačnom procese, ktoré ich utvrdzovali v rozhodnutí zastaviť demokratizáciu spoločnosti okupovaním Československa a toto rozhodnutie akcelerovali. Biľak, prinajmenej od mája 1968, hodnotil snahy o demokratizáciu režimu ako „kontrarevolúciu“ a „ohrozenie socializmu“ a systematicky denuncoval predstaviteľov demokratizačného procesu ako „druhé centrum“ a „pravičiarov“. Navyše sa ako vysoký funkcionár, 1. tajomník ÚV KSS a člen predsedníctva ÚV KSČ pomaly a postupne stal exponentom prosovietskych síl (tzv. zdravé sily) vo vtedajšom straníckom vedení. Konkrétne sa jeho zodpovednosť prejavila:

- už v marci 1968 poslal do Moskvy hodnotenie situácie, v ktorom tvrdil, že už neexistuje vedenie KSČ a v strane sa vyskytujú „pravicové skupiny“; už vtedy (aj na základe Biľakovho stanoviska) hodnotili Sovieti udalosti v ČSSR podobne ako situáciu v Maďarsku v roku 1956e a ústami Šelesta navrhli „vyhľadávať a podporovať zdravé sily“ a ústami Andropova sa vyslovili za vypracovanie konkrétnych vojenských opatrení. Na schôdzke krajín Varšavskej zmluvy v marci 1968 v Drážďanoch sa stotožnil so sovietskou kritikou začínajúceho demokratizačného procesu a stal sa jedným z kľúčových formovateľov tzv. zdravých síl a exponentom ZSSR vnútri

^d Na okupácii sa podieľali viaceré štáty Varšavskej zmluvy, Sovietsky zväz však bol kľúčovým aktérom okupácie.

^e V Maďarsku prebehlo v roku 1956 povstanie proti komunistickému režimu, ktoré krvavo potlačili sovietske tanky.

KSČ. Zároveň viedol politickú líniu zastaviť demokratizáciu a obnoviť represívne opatrenia potláčajúce občianske práva^f;

- na rokovaníach čs. delegácie so sovietskou 4. mája 1968 v Moskve **prešiel otvorene na prosovietske pozície**, súhlasil s kritikou, ktorú na adresu demokratizácie predniesol Brežnev. Jeho postoje vyvolali roztržku vo vedení čs. delegácie a sám Biľak na záver rokovaní nadviazal aj neoficiálne kontakty so sovietskymi predstaviteľmi. Tieto svoje kontakty následne rozvíjal, konkrétne v liste sovietskemu vedeniu zo 4. júla, kedy hovoril o existencii tzv. druhého centra vo vnútri KSČ.^g Zároveň začal aktívne participovať na tvorbe tzv. zdravého jadra strany, ako sa označovali v tej dobe funkcionári odmietajúci proces demokratizácie. **Svojim iniciatívnym konaním v tejto dobe podporoval obmedzovanie suverenity čs. štátu voči Sovietskemu zväzu;**

- **prostredníctvom stretnutí a kontaktov s predstaviteľmi Sovietskeho zväzu**, ako bolo napr. stretnutie s predsedom ukrajinskej komunistckej strany a členom sovietskeho politbyra Piotrom Šelestom v noci z 20. na 21. júla 1968, **priamo kolaboroval s cudzom mocnosťou**. Na tomto stretnutí Šelestovi priamo povedal, že skupina tzv. zdravých síl je „*pripravená podporiť ich všetkými prostriedkami*“ a na Šelestov návrh diskutoval otázku žiadosti o pomoc od ZSSR formou pozývacieho listu, okolo ktorého by sa združila skupina prosovietskych straníkov. Biľak takýto list sľúbil poslať.^h Ešte pred rokovaniami v Čiernej nad Tisou skoncipoval s ďalšími členmi tzv. zdravého jadra list obracajúci sa na generálneho tajomníka ÚV KSSZ Leonida Brežneva s prosbou o zásah proti „kontrarevolúcii“. Na následných rokovaníach medzi čs. a sovietskou delegáciou v Čiernej podporil kritiku Sovietov voči demokratizačnému procesu. Demokratizačný proces opísal ako „*šíriacu sa atmosféru duchovného teroru a strachu*“;

- **Na stretnutí v Bratislave odovzdal predstaviteľom Sovietskeho zväzu tzv. pozývaci list, ktorí ako jeden z piatich signatárov podpísal**. V tomto liste sa signatári obrátili na generálneho tajomníka ÚV KSSZ Leonida Brežneva s prosbou: „*(...) aby ste nám všetkými prostriedkami, ktoré máte k dispozícii, poskytli účinnú pomoc a podporu. Iba s Vašou pomocou bude možné vytrhnúť ČSSR z hroziaceho nebezpečenstva kontrarevolúcie. Vieme, že pre KSSS a ZSSR by nebol tento posledný krok na obranu socializmu v ČSSR ľahký. Preto budeme zo všetkých svojich síl bojovať vlastnými prostriedkami. Ale v prípade, ak by sa naše sily a prostriedky vyčerpali, alebo pokiaľ by nepriniesli kladné výsledky, tak považujte toto naše prehlásenie za naliehavú prosbu a žiadosť o Váš zásah a o všestrannú pomoc*“.ⁱ V tejto súvislosti treba spomenúť, že okupácia v noci z 20. na 21. augusta si vyžiadala ako **priame dôsledky** na Slovensku (dodnes zdokumentovaných) **37 obetí na životoch a desiatky zranených**, v celom Československu 108 mŕtvych a viac ako 500 ťažko zranených obyvateľov. **Jej nepriamym dôsledkom bolo**

^f Dôkazom tohto tvrdenia sú slová samotného Vasila Biľaka publikované v jeho pamätiach BILAK, V.: *Až po mé smrti*. Praha 2014, s. 100. Podrobne rozvíja nasledujúce udalosti vo svojej vedeckej práci o roku 1968 v Československu český historik Jan Pauer, ktorý využíva a cituje vo svojej práci aj zahraničné archívy. Konkrétne k tomuto bodu pozri PAUER, J.: *Praha 1968. Vpád Varšavské smlouvy*. Praha 2004, s. 34 – 42.

^g Pozri k tomu PAUER, J.: *Praha 1968*, s. 93.

^h Pozri k tomu SIKORA, S.: *Rok 1968 a politický vývoj na Slovensku*. Bratislava 2008, s. 137; KOŘÍNEK, O.: *Pozývaci list 1968*. Bratislava 2006, s. 40 – 58.

ⁱ Podborný popis podielu Vasila Biľaka je obsiahnutý vo viacerých publikáciách, najmä: KOŘÍNEK, O.: *Pozývaci list*. Bratislava 2006; JANÁČEK, F. – MICHÁLKOVÁ, M.: *Příběh zvaciho dopisu*. In: *Soudobé dějiny*, č.1/1993, s. 87 – 101. K odovzdaniu listu sa vo svojich spomienkach priznal aj sám Biľak, pozri BILAK, V.: *Až po mé smrti*, s. 192 – 193.

postupné nastolenie s okupačnou mocou kolaborujúceho normalizačného režimu, ktorý zastavil proces demokratizácie a zlikvidoval jeho výdobytky;

- Po okupácii krajiny, keď masový odpor proti okupácii krajiny znamenal ukončenie nádejí na zostavenie kolaborantskej tzv. robotnícko-roľníckej vlády, sa počas rokovaní v Moskve 23. – 26. augusta 1968 **aktívne** ako člen čs. delegácie **spolupracoval so sovietskou stranou, ktorej na jednej strane donášal informácie o postojoch jednotlivých čs. predstaviteľov, na druhej strane na jej členov pôsobil v takom zmysle aby podpísali kapitulantskú dohodu.**^j Zároveň patril medzi tých funkcionárov, ktorí sa zasadzovali aby sa do protokolov presadila formulácia, podľa ktorej „*predstavitelia KSČ prehlásili, že nepripustia odstránenie z funkcií alebo dokonca represívne opatrenia proti tým činiteľom a pracovníkom strany, ktorí bojovali za upevnenie pozície socializmu v krajine, proti antisocialistickým silám a za priateľstvo so Sovietskym zväzom*“. Aj na základe tohto článku Biľak v neskoršom období posilnil svoje vlastné mocenské postavenie v straníckom aparáte obsadením funkcií tajomníka pre medzinárodné vzťahy a ideológiu;

- V týchto vysokých straníckych funkciách **mal osobný podiel na postupnom vyradovaní predstaviteľov demokratizačného procesu z verejných aj straníckych funkcií**, na ktorých naopak postupoval on sám a jeho blízki spolupracovníci. V rokoch 1969 – 1970 **viedol z pozície tajomníka pre ideológiu personálne čistky v KSČ, ktoré priniesli masovú diskrimináciu tisícov tých straníkov aj nestraníkov, ktorí podporovali demokratizačný proces.** Biľak venoval veľa času chodeniu po besedách, aktívoch straníckych funkcionárov či členských schôdzkach, na ktorých aktivizoval „zdravé sily“ v krajoch a okresoch. Toto robil skoro na vlastnú päsť, bez konzultácie so straníckymi orgánmi.^k Okrem straty členstva v KSČ to pre väčšinu z týchto ľudí znamenalo aj vyhodenie z práce, preradenie na podradnejšie pracovné miesto, následne boli mnohí z týchto ľudí ako tzv. pravicoví oportunisti sledovaní a šikanovaní Štátnou bezpečnosťou a ďalšími mocenskými nástrojmi režimu. Podľa zistení historikov bolo v čistkách celkovo vylúčených z KSČ cca 400 000 ľudí a následné spoločenské represie postihli aj mnohých nestranníkov^l;

- **V rokoch 1970 – 1988 ako tajomník pre ideológiu a medzinárodné vzťahy sa stal vrchným ideológom normalizačného režimu, ktorý systematicky a masovo potláčal ľudské a občianske práva a náboženské slobody.** Ideológiu režimu, v mene ktorej tieto práva a slobody režim potláčal, určoval práve Biľak. Biľakom presadzované marxisticko-leninské ideologické postuláty v praxi znamenali:

- zavedenie, resp. znovu obnovenie cenzúry v masovo informačných prostriedkoch, ktorá likvidovala slobodu slova a práva na informácie. Toto ešte umocňovalo režimom nanútené znemožnenie a výrazné obmedzenie prístupu k médiám z demokratických štátov a v neskoršom období systematické prenasledovanie ľudí šíriacich a produkujúcich samizdatovú literatúru ako alternatívu k oficiálnym médiám;

---

^j pozri k tomu PAUER, J.: *Praha 1968*, s. 257.

^k Sám sa k tomu vyjadril slovami: „*V mojej pracovni sa tri až štyri týždne schádzali súdruhovia z Prahy a rôznych krajov a okresov. Tu sme posudzovali situáciu a určovali ďalší postup (...) Vo všetkých krajoch, aj cez hlavy mnohých vedúcich tajomníkov, ktorí stáli na pravicových pozíciách, pracovali silné marxisticko-leninské skupiny. Bolo vybudované spojenie do krajov, okresov aj dôležitých podnikov.*“ Pozri BILĀK, V.: *Až po mé smrti*, s. 292 - 293.

^l MAŇÁK, J.: *Čistky v Komunistické straně Československa v letech 1969 - 1970*. Praha 1997, s. 101 - 116.

- podmienenie možnosti vycestovať do tzv. kapitalistického zahraničia, čím režim rozumel nekomunistické štáty, iba s platnou výjazdovou doložkou limitoval právo slobody na cestovanie a návrat do krajiny; na hraniciach s demokratickými štátmi navyše obnovil tzv. železnú oponu a jej militaristickými opatreniami vrátane strelby na hraniciach či používania elektrického prúdu, mín alebo strážnych psov pri chytaní ľudí pokúšajúcich sa o útek do zahraničia;
- praktické aplikovanie ústavného článku o vedúcej úlohe strany a následné vytvorenie nomenklatúrnej vrstvy stranických funkcionárov, ktorí obsadili všetky riadiace a vedúce miesta, čím masovo diskriminoval väčšinu spoločnosti, teda ľudí ktorí neboli členmi komunistickej strany;
- systematické a násilné vštepovanie komunistickej ideológie (vedúcej k potláčaniu práv občanov) pôsobením celého vzdelávacieho, právneho aj ekonomického systému. Ideológia bola násilne vnucovaná celej spoločnosti nielen vo verejných inštitúciách ako boli školy (od najnižšieho stupňa až po najvyšší), armáda a všetky ozbrojené zložky, médiá, všetky pracoviská a kultúrne či umelecké aktivity, ale aj na dostupných verejných priestoroch či dokonca v súkromí pomocou kultúrnych podujatí, záujmových organizácií, domových výborov a pod. Ideologická indoktrinácia spoločnosti sa diala celoplošne, intenzívne a systematicky. Ľudí snažiacich sa o alternatívu k tejto ideológii režim prostredníctvom rozličných prostriedkov systematicky prenasledoval a perzekvoval;
- vedenie ideologického boja, v duchu tézy o náboženstve ako „ópiu ľudstva“, proti cirkvám a veriacim s cieľom násilnej ateizácie spoločnosti, čím režim v praxi likvidoval náboženské slobody ku ktorým sa formálne hlásil. Veriacich, ktorí tomuto tlaku nepodľahli, režim spoločensky diskriminoval, prenasledoval a väznil najčastejšie s obvinením podľa paragrafu marenia dozoru nad cirkvami;
- upretie slobody naplňovania vlastníckych práv (spojených so súkromným podnikaním, živnostníctvom a samostatným poľnohospodárskym podnikaním);
- upieranie vedeckej a umeleckej slobody, či už zavedením cenzúry alebo oktrojovaním prípustných tém, noriem a umeleckých smerov. Umelci presadzujúci alternatívy k oficiálne povoleným smerom boli vylúčení zo stavovských zväzov a organizácií a bolo im pod hrozbou perzekúcií znemožnené aktívne vystupovať na verejnosti;
- znemožnenie širokého občianskeho aktivizmu, ktorý smeroval za rámec komunistickou stranou pripusteného spoločenského diskurzu (napr. ekologické a ochranárske hnutie v druhej polovici 80. rokov);
- súdnu a mimosúdnu perzekúciu skutočných aj domnelých odporcov režimu. V období normalizácie boli títo ľudia súdení najčastejšie podľa paragrafu tzv. podvracania republiky. Biľak priamo vyzýval komunistov, aby „každého, kto má rád socializmus, aby plevel antisovietizmu (...) nielen zničili, ale aj s koreňmi vytrhali a spálili, aby už nikdy nemohol vzkĺčiť v našej socialistickej vlasti.“^m;
- diskrimináciu veľkej skupiny spoluobčanov, ktorí pre svoje politické či náboženské presvedčenie boli vylúčení zo vzdelávacieho procesu na stredných a vysokých školách, predovšetkým s humanitárnym zameraním a mnohí z nich mohli vykonávať iba manuálnu prácu. Táto diskriminácia zabezpečila odborné vzdelanie iba vybranej skupine obyvateľstva lojálnej k režimu a z dlhodobého hľadiska vychovávala spoľahlivé kádrové rezervy na udržanie totalitnej moci;
- v druhej polovici 80. rokov odmietal demokratizačné reformy sovietskej perestrojky a vystupoval proti jej praktickému aplikovaniu v Československu. Svoje výhrady opatrne

^m BIĽAK, V.: *Vybrané prejavy a state. Zväzok 1. 1953 – 1971*, Prejav na XIV. zjazde KSČ, s. 544.

sformuloval vo vystúpení na zasadnutí ideologickej komisie KSČ 10. februára 1987, v ktorom uviedol, že pri uplatňovaní skúseností „bratských strán“ nemožno postupovať konjunktérne. Naopak, podľa Biľaka, „nesmieme zabúdať na skúsenosti, ktoré sme získali v boji s nepriateľmi socializmu, najmä koncom 60. rokov. Sú zovšeobecnené v Poučení z krízového vývoja”ⁿ

4) Záver

Postavenie pomníka Vasilovi Biľakovi ako poprednému kolaborantovi, dogmatickému komunistickému ideológovi a normalizátorovi je spochybňovaním zločinov komunizmu. Normalizačný režim bol založený na okupačných vojskách a na vlastizrade, vďaka ktorým a v spolupráci s cudzou okupačnou mocnosťou si moc v štáte uzurpovala úzka skupina ľudí, medzi ktorých popredných exponentov patril Vasil Biľak. Normalizačný režim po celú dobu svojej existencie šikanoval, terorizoval a vydieral veľkú časť populácie, k čomu používal rozsiahly stranický aparát a zneužíval štátne inštitúcie ovládané exponentmi KSČ. Zároveň v tomto období násilne indoktrinoval celú spoločnosť svojou zločinnou ideológiou.

Postavenie pomníka Vasilovi Biľakovi považujem za spochybňovanie zločinov komunistického režimu a za zľahčovanie perzekúcií a krívd, ktorých obeťou sa stali desaťtisíce občanov. **Osobitne ide o zneváženie a zľahčovanie priamych aj nepriamych obetí okupácie z 21. augusta 1968, ktorá si na Slovensku vyžiadala najmenej 37 mŕtvych a desiatky zranených.** Tiež ide o priame zneváženie a zľahčovanie utrpenia ľudí, ktorých normalizačný režim perzekvoval najrôznejšími spôsobmi: od väznenia cez sledovanie Štátnou bezpečnosťou a spoločenské šikanovanie až po upieranie základných ľudských a občianskych práv, akými boli v praxi upretie slobody cestovania, náboženskej slobody, slobody prejavu, prístupu k informáciám a ďalšie.

Vypracoval Peter Jašek, PhD., pracovník sekcie vedeckého výskumu Ústavu pamäti národa

V Bratislave 16. mája 2017

ⁿ Biľakove ideologické tvrdenia a postuláty možno reprodukovat' z jeho publikovaných spomienok (*Až po mé smrti*. Praha 2014), ako aj z jeho publikovaných prejavov (*Vybrané prejavy a state. Zväzok 1. 1953 – 1971*).